STÉPHANE HESSEL

INDIGNAȚI-VĂ!

NEMIRA

Născut la Berlin în 1917, de origine evreu, Stéphane Hessel a devenit cetățean francez în 1937, s-a angajat în mișcarea de Rezistență în anii ocupației naziste, a scăpat cu viață din lagărele de concentrare de la Buchenwald și Dora, a fost diplomat, iar în 1948 a fost unul dintre intelectualii care au redactat Declarația Universală a Drepturilor Omului. În timpul războiului din Algeria, a militat pentru independența coloniei franceze. *Indignați-vă!*, cartea lui, s-a constituit într-un fenomen de librărie în întreaga Europă.

STÉPHANE HESSEL

INDIGNAȚI-VĂ!

Traducere din limba franceză
ADRIANA BĂDESCU

Cuvânt înainte
VALENTIN NICOLAU

Postfață
SYLVIE CROSSMAN

NEMIRA

Coperta: Valentin NICOLAU
Imaginea copertei: Dan PERJOVSCHI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HESSEL, STÉPHANE
Indignați-vă! / Stéphane Hessel. - trad.: Adriana Bădescu ; cuv. înainte: Valentin Nicolau ; postf.: Sylvie Crossman. - București : Nemira Publishing House, 2011
ISBN 978-606-579-198-5

I. Bădescu, Adriana (trad.)
II. Nicolau, Valentin (pref.)
III. Crossman, Sylvie (postf.)

94(100)
327(100)

Redactor: Nicoleta GHEMENT
Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tiparul executat de FED PRINT S.A.

ISBN 978-606-579-198-5

Angelus Novus, Paul Klee, 1920, acuarelă, Muzeul Israelian, Ierusalim

În cuprinsul textului său, Stéphane Hessel menționează această lucrare a lui Klee, dar și comentariul pe care filozoful german Walter Benjamin îl face în ale sale *Teze asupra filozofiei istoriei*, scrise în 1940, cu privire la șocul stârnit de pactul germano-sovietic. Walter Benjamin a fost primul proprietar al acuarelei, pe care a perceput-o ca pe un înger ce respinge „această furtună pe care o numim progres".

Cuvânt înainte

Francez născut în Germania, erou al Rezistenței, deportat la Buchenwald, condamnat la moarte prin spânzurare, membru al comisiei care a redactat Declarația Universală a Drepturilor Omului, ambasador al Franței la ONU, evreu propalestinian, Anti-Sarko, *Bătrânul Indignat* de 94 de ani continuă să uluiască și să-și contrarieze contemporanii. Stéphane Hessel și-a transformat viața într-un model de militantism politic.

E greu de spus dacă succesul acestui manifest politic era predictibil. Un milion și jumătate de exemplare vândute în șaptesprezece țări! E poate mai degrabă succesul unui om, decât al textului său, căci

nu cred că o altă „biografie“, mai cuminte, ar fi născut o asemenea reacție în conștiințele cititorilor europeni.

Istoria textului începe cu puțin înainte de alegerile prezidențiale din mai 2007. Atunci, candidatul Nicolas Sarkozy făcea o haltă pe platoul montan des Glières, loc cu mare încărcătură în memoria luptătorilor din al Doilea Război Mondial. Aici promite veteranilor Rezistenței că, dacă va fi ales președinte, va reveni în fiecare an. Noul președinte se va întoarce în glorie anul următor, apoi din ce în ce mai discret. „Pelerinajul“ din 2008 a avut parte de o mediatizare deosebită și a determinat ca în mai 2009, la inițiativa Citoyens Résistants d'Hier et d'Aujourd'hui, să se organizeze o mare manifestație care să reamintească francezilor valorile republicane ale solidarității și fraternității, ale conviețuirii și justiției sociale, valori conținute în programul Consiliului Național al Rezistenței, redactat în 15 martie 1944. Atunci, în 2009, Stéphane Hessel a vorbit adunării, iar discursul său s-a constituit, mai târziu, în bomba amorsată numită *Indignați-vă!*

Pentru Stéphane Hessel „motivul esențial al Rezistenței a fost indignarea“. De aceea, conștient că sfârșitul său „nu e departe“ îndeamnă: „Vă doresc tuturor, fiecăruia dintre voi, să vă indignați, să aveți motive de

indignare." Rezistența a fost mai mult decât lupta împotriva ocupației hitleriste. Programul elaborat în martie 1944 a stabilit setul de principii și de valori care au stat la baza reconstrucției democrației franceze, s-au schițat modelul de stat și dimensiunile modernității ce urmau să călăuzească până spre sfârșitul secolului trecut gândirea de la Élysée. Politicile stabilite atunci aveau în vedere demnitatea cetățeanului, care trebuia asigurată și respectată printr-un sistem de asigurări sociale, echitatea socială, primatul interesului general față de cel particular, accesul tuturor copiilor la educație, presa independentă etc. Realitățile franceze ale anilor începutului de mileniu trei s-au depărtat de acele deziderate. Distanța dintre ce au vrut creatorii noii republici și politicile promovate de conducătorii actuali produce mari tensiuni în starea de spirit a cetățenilor din Hexagon. Ceea ce era atunci specific francezului revoluționar – starea de indignare – nu mai este astăzi prezentă în societate la aceeași temperatură. Asta îl revoltă pe Stéphane Hessel, faptul că francezul nu mai are aceeași capacitate de indignare, dovada unei resemnări nespecifice. Autorul crede sincer că prin indignare ne manifestăm grija de a nu lăsa valori importante să se degradeze.

Indignarea devine un fel de valoare absolută, semnul că individul social are încă puls, că se poate ridica să repună ordine în valorile sale și ale comunității în care trăiește. Contra apatiei și indiferenței, indignarea este premisa acțiunii civice.

Lui Stéphane Hessel i s-a reproșat că înlocuiește problemele cu vinovățiile. Sau că indignarea nu este suficientă, fiecare dintre noi fiind posesorul propriei indignări, iar indignarea cuiva n-ar avea valoare mai mare decât a altcuiva. Că indignarea pentru indignare nu e un mod de a gândi. I s-a reproșat că nu cere francezilor nici să iasă în stradă, nici să facă o nouă revoluție, nici să răstoarne actuala guvernare. Ci doar să se indigneze. Dar Hessel știe ce spune și ce cere. Știe că, dacă francezii se vor indigna în masă, vor găsi singuri modalitățile de acțiune, așa cum au făcut în 1789, sau pe vremea când organizau rezistența antifascistă, în anii '40, sau când îi forțau demisia lui de Gaulle, în anii '60. Ceea ce le cere Hessel francezilor este însuși fundamentul oricărei schimbări: Priviți critic prezentul și, indignându-vă, refuzați să-l acceptați. Priviți critic viitorul pe care acest prezent vi-l impune și, indignându-vă împotriva lui, construiți viitoruri alternative. Acesta este mesajul său adresat Franței.

Iar francezii l-au înțeles și tocmai de aceea mesajul a avut o forță comparabilă doar cu celebrul „J'accuse" al lui Émile Zola, formulat cu un secol mai devreme.

Toate reproșurile ce i se pot aduce sunt risipite de faptul că adevărul unui om nu e doar în ceea ce gândește, ci și în ceea ce el alege ori refuză să facă. Apelul omului Stéphane Hessel ne aduce în plin adevăr, de aceea nu putem să nu-i dedicăm măcar un moment de fraternizare, citindu-l.

Textul lui Stéphane Hessel este evident scris pentru francezi, chiar dacă i-a sedus și pe germani, și pe englezi. E un manifest receptabil de occidentalul care trăiește astăzi în aceeași atmosferă social-politică, același ambient al „corupției la vârf", al idealurilor pierdute, al distanței din ce în ce mai mari dintre bogați și săraci, al dictaturii piețelor financiare. Europa e plină de milioane de potențiali indignați. O parte din ei se și manifestă. Aș putea fi sceptic că manifestul lui Stéphane Hessel va avea în România un ecou comparabil cu cel produs în lumea occidentală. Nu pentru că lectura ar putea părea ușor prea rece, având în vedere specificitatea problematicilor expuse, căci, dincolo de raportarea la contextul francez, textul are

o încărcătură care transcende. Atinge sensibilități universal umane, expune motive care nu mai țin doar de un anume tipar de stat, de o anume societate, ci de toți oamenii, din toate societățile. Pentru că pe parcursul ultimelor două decenii românii au suportat prea multe, chiar și atunci când știau că sunt îndreptați într-o direcție greșită, fără să ajungă la indignarea la care îndeamnă Hessel. Aș putea fi, deci, sceptic, dar nu sunt. Dacă acest domn de aproape 94 de ani nu este sceptic față de pasivitatea din ultimii ani a francezilor, scepticismul nostru, al celor mult mai tineri, nu ar fi decât scuza confortabilă a propriului nostru refuz de a ne indigna.

Un echivalent pentru *Indignați-vă!* este *Deșteaptă-te!*, doar că, în fapt, imperativul din imnul național a depășit rareori starea de declarație cântată. O atitudine pe care am falsat-o cel mai adesea. În cazul românilor, predispoziția spre indignare are ritmuri istorice de exprimare mult mai lente. „Vegetal“ sau nu, poporul român a fost mai degrabă „antrenat“ să se supună voinței altora, dobândind o capacitate de a suporta demnă de remarcat, reflectată în puținele momente în care și-a contrazis propria înțelepciune conform căreia „capul plecat sabia nu-l taie“. Până și

alegerea conducătorilor a fost privită ca o fatalitate, suportată cu stoicism, mai ales atunci când și-a dat seama că nu doar s-a înșelat, ci s-a și lăsat furat. Totuși, afirmația că „mămăliga nu explodează“ s-a dovedit a fi falsă în 1989. Asta nu înseamnă că, la peste douăzeci de ani de la Revoluție, românii fac deja diferența dintre a supraviețui istoriei și a o scrie.

Ultimii ani, trăiți sub semnul deriziunii concentrate, ne îndeamnă spre nevoia unei concluzii asupra întregii perioade postdecembriste. Astăzi, mai mult ca oricând, a devenit evident că România se află pe un drum greșit. Statul român a ajuns arma ținută la tâmpla cetățenilor pe care puterea politică îi jefuiește zilnic. Statul român a devenit sluga unei bande mafiote care a subordonat totul propriilor interese. Se opune cineva? Există o opoziție coerentă care să lupte pentru cetățenii tăcuți de felul lor? Mai degrabă mass-media se manifestă ca opoziție și asta oferă ambiguități suplimentare în societate. Absența indignării exprimate ne-a transformat în complici.

Pe fondul unei ineficiențe sistematice a guvernării proliferează inechitatea și injustiția socială. Sărăcia s-a extins, mărind prăpastia dintre cei bogați/îmbogățiți și cei săraci/sărăciți. Ultimii ani au exacerbat

indiferentismul și individualismul. Suntem împinși să trăim din ce în ce mai mult ca prădători solitari, pentru care *celălalt* e mai degrabă un dușman, numit concurent pentru a legitima efortul de a-l distruge. „Fraternitate“ este un concept demonizat de o sintagmă perfidă, „interesul național“. O națiune se construiește prin fraternizarea cetățenilor în propriul interes. În absența acestuia, interesul național se reduce la interesul lacom al puterii politice, devenite proprietară a statului. Preocuparea puterii politice față de cetățeni se rezumă la a le impune „solidaritatea“ cu jefuitorii, pentru propria lor jefuire. Sesizând înșelăciunea, oamenii s-au atașat și mai mult de „interesul privat“, pentru simplul motiv că e singurul realist și nepervertibil. Statul social, adică statul națiunii, este abandonat și înlocuit cu statul captiv, slujbaș al deținătorilor puterii politice. Semnalul abandonării a fost dat de însuși președintele României, atunci când a decis că „statul român nu mai poate fi responsabil pentru toți cetățenii săi“. Statul este deja și se dorește a fi și în continuare responsabil doar pentru elita partidului de guvernământ. Ne-am indignat?

Și indignarea a fost tranzacționată uneori. Predispoziția de a negustori orice, chiar adevăruri și

libertăți, le-a adus unora un mic avantaj personal, contribuind la triumful național de a fi supraviețuit împreună. Fiecare după posibilitățile sale de a se fi asociat puterii a beneficiat măcar o vreme de jefuirea și umilirea altora. Practică veche la români, de ce ne-am indigna?

Pe de o parte, guvernanții fac tot posibilul ca statul să preia controlul asupra justiției, a partidelor și a sindicatelor, a economiei prin fondurile de pensii și de sănătate, a presei. Pe de altă parte, statul se debarasează de responsabilitățile față de proprii cetățeni, generând precaritate nu doar în învățământ, sănătate și cultură, în justiție și securitate personală, dar și în instituțiile supraviețuirii: locurile de muncă, salariile, pensiile și alte venituri din muncă, prețurile bunurilor esențiale - de la hrană la locuință și energie. Deciziile guvernului de a impune taxe și impozite mai mari cetățenilor, față de care nu se consideră responsabil, nu conduc la asumarea unor responsabilități mai mari față de contribuabil, ci la răsplătirea pe măsură a clientelei politice. Politica a fost privatizată în beneficiul unei grupări organizate după reguli mafiote, cu „soldați", „nași" și „capo di tutti capi", și doar asasinarea *ad litteram* este înlocuită de umilirea publică

a adversarilor, prin campanii de presă sau prin spectacole cu „mascați". Cât de mare ne e indignarea față de toate acestea?

Individualismul a fost supralicitat și politica de dezbinare națională și socială a devenit instrumentul preferat de guvernare. Idealurile unei țări sunt doar citite pe fugă la adunările publice cu ocazia diferitelor comemorări care s-au transformat pentru politicieni în bune prilejuri de a se lupta cu adversarii, de a mai măguli populația și de a mai face niscaiva promisiuni. Istoria rămâne în manuale, nu mai iese în stradă. Indignarea se dizolvă în comoditatea privitului la televizor. Uitându-ne la micul ecran, ne abandonăm confortului de a-i lăsa pe alții să se indigneze în locul nostru.

Se invocă scuza de a fi lipsiți de alternativă. Dar tocmai blocajul pe care îl trăim ar trebui să ne enerveze din nou. Să ne ridice din amorțeală, determinându-ne să înlocuim politica privatizată cu una care să restabilească demnitatea și interesele comunității. Ar trebui să oprim modelul economic și social care până acum a generat inechitate și nu a produs dezvoltare, cu certitudine el este epuizat. Altfel suntem condamnați la eșec și la marginalitate. Dacă anumite partide politice au eșuat, dacă anumite curente ideologice s-au

dovedit incapabile să genereze idei și acțiuni viabile, asta nu înseamnă că sunt epuizate toate soluțiile. Este o minciună că ceea ce trăim ar fi unica soluție. Există și un alt fel de a face politică și vedem asta zilnic, în multe din țările din jurul nostru. Sunt oameni la fel ca noi: nici mai îndrăzneți, nici mai fricoși, nici mai deștepți, nici mai proști, nici mai buni, nici mai răi. Doar că au practicat două atitudini față de care noi suntem încă reticenți: s-au indignat și au cerut ca indignarea lor să fie respectată.

Un mare cutremur sau o inundație reprezintă un viitor indezirabil, în fața căruia te resemnezi sau din calea căruia fugi, evitându-l. Dar un viitor al sărăciei, al înapoierii, al umilinței și al lipsei de putere, proiectat de actuala guvernare, este un viitor în fața căruia trebuie să te indignezi, respingându-l. Respingându-l, se deschide larg ușa unui orizont alternativ, unor opțiuni devenite posibile, unei răscruci. Să vedem în răscrucea la care ne aflăm posibilitatea de a stabili obiective clare pentru dezvoltarea economică și socială, un nou proiect de societate care să pună capăt subdezvoltării, căci instrumentele dezvoltării nu sunt altele decât rutinele europene care oricum se cer respectate. Atunci modernizarea statului va fi o

consecință implicită și nu doar un efort impus inadecvabil. Pentru toate acestea e nevoie la început de indignare, de ieșirea din letargia supunerii sub vremuri. E nevoie ca și ceilalți intelectuali să devină vocali, nu doar cei care au trădat înrolându-se în solda puterii pentru a o cauționa și pentru a ține în amorțire masele ce priveau spre ei așteptând în zadar un semn de indignare care să-i mobilizeze.

Trădările cele mai mari le-am făcut față de propriile noastre idealuri. Este momentul în care trebuie să ni le reamintim. Speranța trebuie reîncărcată cu obiective precise, cu orizonturi de așteptare concrete. Meritocrația, reinventată. Atâta impostură și farsă nu sunt de ajuns pentru a ne indigna într-un glas? Când în lume se vorbește deja de nevoia construirii unei societăți a conștiinței, să nu ne revolte egoismul amoral care ne-a înconjurat, copleșindu-ne?

Cel mai adesea românul a înlocuit indignarea cu batjocorirea răului. A râs, suportându-l mai ușor. Vin momente însă când ironia și satira nu mai sunt suficiente. Trăim într-o Românie ce se descompune zilnic, captivi neputinței induse. Indignarea poate începe cu o încruntare a frunții, cu un pumn încleștat. Dar și cu privirea fermă că împreună ne putem schimba soarta,

cu surâsul celui stăpân pe sine, care nu mai e dispus să i se disprețuiască viața. *Indignați-vă!* ne îndeamnă la o „insurecție pașnică", în fapt, la a ne pune în acord gândurile cu vorbele, vorbele cu faptele.

VALENTIN NICOLAU

93 de ani. Fără îndoială, ultima etapă. Sfârșitul nu este departe. Iată o șansă extraordinară, de care pot profita pentru a rememora ceea ce a constituit un veritabil soclu al angajamentului meu politic: anii luptei în cadrul mișcării de Rezistență și programul elaborat, acum șaizeci și șase de ani, de Consiliul Național al Rezistenței. Lui Jean Moulin i se datorează, în cadrul acestui Consiliu, reunirea tuturor componentelor Franței ocupate – mișcările, partidele, sindicatele – pentru a-și proclama adeziunea la lupta francezilor și la unicul lider pe care ei îl recunoșteau: generalul de Gaulle. La Londra, unde în 1941 m-am alăturat generalului, am aflat că membrii Consiliului puseseră la punct

un program, îl adoptaseră pe data de 15 martie 1944 și propuseseră pentru Franța liberă un ansamblu de principii și valori menite să se afle la baza democrației moderne franceze.[1]

Astăzi, mai mult ca niciodată, avem nevoie de aceste principii și valori. Nouă, tuturor, ne revine misiunea de a veghea ca societatea noastră să continue să fie una de care să putem fi mândri: nu societatea de azi, a expulzărilor, a muncitorilor la negru, a suspiciunilor la adresa imigranților, nu societatea de azi, în care pensiile și asigurările sociale să fie periclitate, nu societatea de azi, în care presa scrisă și audiovizuală se află în mâinile celor bogați – lucruri pe care ar fi trebuit să refuzăm să le acceptăm, dacă am fi fost veritabili urmași ai Consiliului Național al Rezistenței.

Începând cu 1945, după o tragedie atroce, forțele prezente în cadrul Consiliului și-au asumat misiunea unei renașteri ambițioase. Să ne amintim că atunci a fost înființat sistemul de asigurări sociale, așa cum l-a dorit Rezistența, așa cum stipula programul ei: „Un plan complet de asigurări sociale, menit să asigure tuturor cetățenilor mijloacele de existență în toate acele cazuri în care

ei sunt incapabili să și le procure prin muncă"; „o pensie care să le permită vârstnicilor să-și sfârșească zilele în mod demn". Sursele de energie electrică, gazele naturale, minele și marile bănci au fost naționalizate. Exact un astfel de lucru preconiza în continuare programul: „Revenirea în proprietatea statului a marilor mijloace de producție monopolizate, rodul muncii tuturor, a surselor de energie, a bogățiilor subsolului, a companiilor de asigurări și a marilor bănci"; „instaurarea unei veritabile democrații economice și sociale, implicând eliminarea de la conducerea economiei a marilor organizații economice și financiare care visează la autonomia față de stat". Interesul general trebuie să primeze asupra celui particular, iar împărțirea justă a averilor create de masele muncitoare trebuie să fie mai presus de puterea banului. Rezistența propunea „o organizare rațională a economiei, care să asigure subordonarea intereselor particulare în fața interesului general și eliberarea de sub dictatura profesională instaurată după modelul statelor fasciste", iar guvernarea provizorie a republicii se afirma ca susținătoare a principiilor enumerate.

O democrație veritabilă are nevoie de o presă independentă; Rezistența știe acest lucru și îl solicită, apărând „libertatea presei, onoarea și independența sa față de stat, față de puterea banului și de influențele străine". Exact ceea ce prevedeau ordonanțele emise în privința presei încă din 1944 și exact aceste elemente sunt astăzi în pericol.

Rezistența susținea „posibilitatea efectivă a tuturor copiilor francezi de a beneficia de cea mai progresistă educație", fără discriminare; reformele propuse în 2008, pe de altă parte, contravin principiului. Profesorii tineri, a căror acțiune eu o susțin, au mers până acolo încât au refuzat să aplice asemenea reforme și au fost pedepsiți prin reducerea salariilor. Ei s-au indignat, au dovedit „nesupunere", au considerat că reformele sunt prea îndepărtate de idealul școlii republicane, neizbutind să dezvolte suficient spiritul creativ și critic și fiind adecvate mai degrabă unei societăți dominate de bani.

Astăzi, exact baza acelor cuceriri sociale ale Rezistenței este repusă în discuție.[2]

Raţiunea rezistenţei este indignarea

Ni se spune cu îndrăzneală că statul nu mai poate susține costurile unor astfel de măsuri cetățenești. Dar cum este posibil să nu mai dispună astăzi de banii necesari pentru a menține și a dezvolta aceste cuceriri, când bogăția a crescut atât de mult de la eliberarea de forțele naziste, în vremea în care Europa era în ruine? Fiindcă puterea banului, combătută de Rezistență, n-a fost niciodată atât de mare, de arogantă și de egoistă, infiltrându-și proprii argați până în cele mai înalte sfere ale statului. Băncile, acum privatizate, se dovedesc îngrijorate în primul rând pentru dividendele lor și pentru uriașele salarii ale celor

care le conduc, nicidecum pentru interesul general. Prăpastia dintre cei mai săraci și cei mai bogați nu a fost niciodată atât de adâncă, iar goana după bani și concurența sunt mai susținute decât oricând înainte.

Rațiunea fundamentală a Rezistenței a fost indignarea. Noi, veteranii mișcării de Rezistență și ai forțelor combatante ale Franței eliberate, noi chemăm tânăra generație să reînsuflețească și să transmită mai departe moștenirea Rezistenței și ideile sale. Pe tineri îi îndemnăm: preluați ștafeta, indignați-vă la rândul vostru! Autoritățile politice, economice, intelectuale și societatea în ansamblul ei nu trebuie să capituleze și nici să se lase impresionate de actuala dictatură internațională a piețelor financiare, care amenință pacea și democrația.

Vreau ca toți împreună – și fiecare la rândul său – să avem propria noastră rațiune de a ne indigna. Acest lucru este imperios. Atunci când ceva ne indignează așa cum m-a indignat pe mine nazismul, atunci devenim bătăioși, hotărâți și angajați. Ne alăturăm marelui curent al istoriei, care trebuie să continue prin fiecare dintre noi – un curent

care se îndreaptă spre dreptate și spre o mai mare libertate, dar nu spre această libertate fără frâu, aidoma vulpii în coteţul găinilor. Aceste drepturi, prevăzute în Declarația Universală redactată în 1948, au un caracter universal. Dacă știți pe cineva căruia îi sunt refuzate, susțineți-l, ajutați-l să le dobândească.

Două viziuni asupra istoriei

Atunci când încerc să înțeleg ce anume a cauzat apariția fascismului, cum s-a putut să fim cotropiți de el și de regimul de la Vichy*, îmi spun că, în egoismul lor, cei bogați s-au temut teribil de revoluția bolșevică. S-au lăsat dirijați de această frică. Dar dacă, astăzi la fel ca atunci, o minoritate activă va lua poziție, va fi suficient, vom avea astfel punctul pe care să sprijinim pârghia. Firește, trăirile unui vârstnic ca mine, născut în 1917, diferă mult de cele ale tinerilor din ziua de azi.

---

* Guvernul colaboraționist care a funcționat în Franța în perioada ocupației naziste, între iulie 1940 și august 1944 (n. tr.).

Le cer adesea profesorilor de liceu permisiunea de a mă adresa elevilor, cărora le spun: voi nu aveți aceleași motive evidente de a vă angaja în luptă. Pentru noi, rezistența însemna refuzul de a accepta ocupația germană și înfrângerea. Era deci relativ simplu. La fel de simplu ca tot ceea ce a urmat – decolonizarea. Și apoi Războiul din Algeria. Trebuia ca Algeria să-și dobândească independența, fără îndoială. Iar în ceea ce-l privește pe Stalin, cu toții am aplaudat victoria Armatei Roșii împotriva naziștilor. Dar imediat ce am aflat despre marile procese din epoca stalinistă, din 1935, și cu toate că era necesar să păstrăm o cale deschisă către comunism, pentru a contrabalansa capitalismul american, nevoia de a ne opune unei asemenea forme insuportabile de totalitarism s-a impus cu de la sine putere. În îndelungata mea viață, am avut o serie considerabilă de motive pentru a mă indigna.

Aceste motive au avut la bază mai puțin un nivel emoțional, cât mai degrabă voința de angajare. Tânăr absolvent de școală normală, am fost puternic marcat de opera lui Sartre – un coleg mai vârstnic. *Greața* și *Zidul*, nu *Ființa și neantul*, au avut un rol decisiv în modelarea gândirii mele.

Sartre ne-a învățat să ne spunem: „Noi, ca indivizi, suntem responsabili." Era un mesaj de tip libertarian, care afirma că responsabilitatea individuală nu se supune niciunei puteri, niciunui dumnezeu. Dimpotrivă, fiecare dintre noi trebuie să se angajeze în luptă în numele responsabilității sale de ființă umană. Când am început cursurile școlii normale din strada Ulm, în Parisul anului 1939, am făcut-o ca un fervent discipol al filozofului Hegel și am urmat cursul lui Maurice Merleau-Ponty. Materia sa explora experiența concretă, aceea a corpului fizic și a relațiilor sale cu percepția lumii din jur. Dar optimismul meu natural, care voia ca tot ce este dezirabil să fie și posibil, mă îndrepta mai degrabă spre Hegel. Conform hegelianismului, îndelungata istorie a omenirii are un sens anume: acela al libertății omului care progresează etapă cu etapă. Istoria este alcătuită din șocuri succesive, concretizându-se în abordarea provocărilor. Istoria socială se dezvoltă și, în final, odată ce omul și-a atins libertatea deplină, ajungem la statul democratic în forma sa ideală.

Desigur, există și o altă concepție asupra istoriei. Progresul înregistrat prin libertate, prin competiție, prin goana după „mereu mai mult" poate fi resimțit ca un uragan distrugător. Așa și-l reprezenta un prieten al tatălui meu, cel care, împreună cu el, a tradus în limba germană romanul-fluviu *În căutarea timpului pierdut*, de Marcel Proust. Mă refer la filozoful german Walter Benjamin. El a extras un mesaj pesimist din tabloul *Angelus Novus* al pictorului elvețian Paul Klee, în care îngerul deschide brațele ca pentru a zăgăzui o furtună pe care el o echivalează cu progresul. Pentru Benjamin, care s-a sinucis în 1940 în încercarea de a eluda nazismul, istoria se concretizează în irezistibila înaintare dintr-o catastrofă în alta.

Indiferența: cea mai distructivă atitudine

Într-adevăr, motivele de indignare pot părea astăzi mai puțin limpezi sau lumea poate părea prea complicată. Cine comandă, cine decide? Nu este întotdeauna simplu de diferențiat numeroasele curente care ne guvernează. Nu mai avem de-a face cu o mică elită, ale cărei acțiuni le înțelegem clar. Trăim într-o lume vastă, caracterizată în mod evident de numeroase interdependențe, într-o societate mai interconectată decât oricând înainte. Dar în această lume se petrec lucruri insuportabile. Pentru a le percepe, trebuie să ne uităm bine, să cercetăm. Iată de ce le spun tinerilor: căutați puțin, și veți găsi. Cea mai rea atitudine este

indiferența, este răspunsul de tip: „Eu nu pot să fac nimic, dar mă descurc." Comportându-vă astfel, pierdeți una dintre componentele esențiale ale firii umane – o componentă indispensabilă: capacitatea de indignare și consecința ei, angajarea în acțiune.

Putem identifica deja două noi mari provocări.

1. Uriașa prăpastie existentă între cei foarte săraci și cei foarte bogați, prăpastie care continuă să se adâncească. Aceasta este una dintre „inovațiile" secolelor XX și XXI. Cei mai săraci locuitori ai lumii câștigă astăzi abia echivalentul a doi dolari pe zi. Nu putem accepta ca o asemenea prăpastie să devină și mai mare. Simpla constatare a faptului este de natură să ne incite la acțiune.

2. Drepturile omului și starea planetei. După eliberare, am avut șansa de a contribui la redactarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, adoptată de Organizația Națiunilor Unite pe 10 decembrie la Paris, la Palais de Chaillot. În calitate de șef de cabinet al lui Henri Laugier, secretar general adjunct al ONU și secretar al

Comisiei pentru drepturile omului, am participat, alături de alții, la redactarea declarației. Nu aș putea omite, vorbind despre elaborarea ei, rolul lui René Cassin, comisar național pentru justiție și educație în guvernul Franței libere de la Londra, în 1941, laureat al Premiului Nobel pentru Pace în 1968, și nici contribuția lui Pierre Mendès France în cadrul Consiliului economic și social, care a recitit textele elaborate de noi, înainte de a fi examinate de A Treia Comisie a Adunării Generale, care răspundea de problemele sociale, umanitare și culturale. Din cadrul comisiei făceau parte cele cincizeci și patru de state membre ale Națiunilor Unite, eu deținând funcția de secretar. René Cassin este cel care a insistat ca drepturile omului să fie denumite „universale", nu „internaționale", așa cum propuseseră englezii. Fiindcă la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, miza era una considerabilă: eliberarea de amenințările pe care totalitarismul le comportă asupra omenirii. În acest scop, era necesar ca statele membre ale ONU să se angajeze că vor respecta drepturile universale. Astfel putea fi combătut argumentul

deplinei suveranități, de care o țară se putea prevala atunci când comitea crime împotriva umanității între propriile sale granițe. În această situație se aflase Hitler, care se considera stăpân absolut în țara lui, autorizat deci să provoace un genocid. Declarația Universală a Drepturilor Omului își trage seva, printre altele, din respingerea unanimă a nazismului, fascismului și totalitarismului, dar și – grație prezenței noastre – din spiritul mișcării de Rezistență. Eu am considerat că se impun acțiuni rapide, pentru a nu ne lăsa amăgiți de ipocrizia unora dintre învingători, care își declarau adeziunea la astfel de valori fără a avea și intenția de a le promova cu sinceritate, valori pe care noi intenționam să le impunem.[3]

Nu rezist dorinței de a cita articolul 15 din cuprinsul Declarației Universale a Drepturilor Omului: „Orice persoană are dreptul de a avea o naționalitate"; articolul 22: „Orice persoană, în calitatea sa de membru al societății, are dreptul la asigurări sociale; acestea au rolul de a asigura satisfacerea drepturilor de natură economică, socială și culturală indispensabile demnității și

liberei dezvoltări a personalității sale, prin efort național și cooperare internațională, ținând seama de tipul de organizare și de resursele fiecărei țări." Cu toate că are doar un caracter social, nu juridic, declarația a jucat un rol important după 1948; grație ei, fostele colonii și-au câștigat independența, textul ei înflăcărând inimile popoarelor în lupta lor pentru libertate.

Constat cu plăcere că, în decursul ultimelor decenii, au devenit tot mai numeroase organizațiile nonguvernamentale și mișcările sociale precum ATTAC (Association pour la Taxation des Transactions Financières – Asociația pentru impozitarea tranzacțiilor financiare), FIDH (Fédération Internationale des Droits de l'Homme – Federația internațională pentru drepturile omului), Amnesty International etc. – organizații active în domeniul drepturilor omului. Este evident că, pentru a fi eficienți în epoca actuală, trebuie să acționăm împreună, profitând de toate mijloacele moderne de comunicare.

Pe cei tineri îi îndemn mereu: priviți în jurul vostru și veți găsi motive de indignare – modul în care sunt tratați imigranții, persoanele fără drept

de rezidență, rromii. Veți găsi situații concrete care vă vor îndemna să treceți la ferme acțiuni cetățenești. Căutați și veți găsi!

Indignarea mea
față de problema palestiniană

În prezent, principalul meu motiv de indignare se referă la Palestina, la Fâșia Gaza, la Cisiordania. Conflictul din acea regiune este el însuși izvor de indignare. Trebuie în mod categoric să citiți raportul referitor la Gaza, întocmit de Richard Goldstone în septembrie 2009. În cuprinsul lui, acest judecător sud-african, evreu care se declară sionist, acuză armata israeliană că a comis „acte asimilabile crimelor de război și, poate, în anumite circumstanțe, chiar crimelor împotriva umanității" în timpul operațiunii intitulate „Plumb topit", care a durat trei săptămâni. Eu însumi m-am întors în Gaza în 2009, unde am putut pătrunde

împreună cu soția mea grație pașapoartelor diplomatice pe care le deținem, pentru a verifica personal ceea ce susținea raportul. Persoanele care ne însoțeau nu aveau permisiunea de a intra în Fâșia Gaza și în Cisiordania. Am vizitat de asemenea taberele refugiaților palestinieni create după 1948 de UNRWA (agenția Națiunilor Unite); acolo, peste trei milioane de palestinieni alungați de Statul Israel de pe pământurile lor așteaptă să revină acasă – o revenire din ce în ce mai problematică. Fâșia Gaza, pe de altă parte, este o închisoare fără gratii, sub cerul liber, pentru un milion și jumătate de palestinieni – o închisoare în care ei se organizează pentru a supraviețui. Mai impresionante decât distrugerile materiale, ca aceea a spitalului Semilunii Roșii în timpul operațiunii sus-amintite, sunt comportamentul celor din Gaza, patriotismul lor, dragostea pe care o dovedesc pentru plajele și marea lor, constanta lor preocupare pentru bunăstarea copiilor lor, numeroși și veseli. Am fost impresionați de modul ingenios în care știu să facă față tuturor lipsurilor care le-au fost impuse. I-am văzut lucrând cărămizi, în lipsa cimentului, pentru a-și reconstrui

miile de case distruse de tancuri. Am înțeles că, într-adevăr, în cursul operațiunii „Plumb topit" a armatei israeliene, în rândul palestinienilor s-au înregistrat o mie patru sute de decese – inclusiv femei, copii, bătrâni – comparativ cu numai cincizeci de răniți printre soldații israelieni. Sunt de acord cu concluziile raportului Goldstone. Faptul că evreii pot comite ei înșiși crime de război mi se pare intolerabil. Din păcate, trecutul ne oferă puține exemple de popoare care învață din propria lor istorie.

Știu că organizația Hamas – care a câștigat ultimele alegeri legislative – nu a putut evita lansarea unor rachete asupra orașelor israeliene, ca răspuns la izolarea și la blocada care îi afectează pe cei din Gaza. Consider, desigur, că terorismul este inacceptabil, însă trebuie să recunoaștem că, atunci când este supusă cu ajutorul unor mijloace militare superioare, populația nu poate reacționa decât violent.

A câștigat Hamas ceva lansând rachete asupra orașului Sderot? Răspunsul este „nu". Cauza lor nu a fost servită astfel, însă gestul poate fi explicat prin exasperarea resimțită de cetățenii din

Gaza. Prin exasperarea lor trebuie să înțelegem violența ca pe un regretabil efect al unor situații inacceptabile pentru cei pe care îi afectează. Astfel, putem spune că terorismul este o formă de exasperare, și că această exasperare este un termen negativ. Fiindcă nu ar trebui să ne exasperăm, ci să sperăm. Exasperarea este o negare a speranței. Deși este de înțeles – aș spune chiar naturală, firească – nu este și acceptabilă, fiindcă nu permite obținerea de rezultate capabile să ne ofere speranță.

Nonviolența, drumul pe care trebuie să învățăm să-l urmăm

Sunt convins că viitorul aparține nonviolenței, armoniei dintre diferitele culturi. Aceasta este calea pe care trebuie să pășească omenirea în următoarea sa etapă de evoluție. Și astfel, iar aici mă alătur lui Sartre, nu-i putem scuza pe teroriștii care aruncă bombe, însă îi putem înțelege. Sartre scria în 1947: „Recunosc faptul că violența, indiferent de forma sub care se manifestă, este un eșec. Este însă un eșec inevitabil, fiindcă trăim într-o lume a violenței. Și dacă este adevărat că, răspunzând la violență cu violență, riscăm s-o perpetuăm, la fel de adevărat este și faptul că aceasta este unica modalitate de a o stopa."[4] Eu aș adăuga însă

că nonviolența este o cale mai sigură de a o stopa. Noi nu putem susține terorismul, așa cum a făcut-o Sartre în numele aceluiași principiu în timpul Războiului din Algeria sau când a fost comis atentatul asupra sportivilor israelieni, la Jocurile Olimpice din 1972, de la München. Sartre însuși a început să se îndoiască, spre sfârșitul vieții, de motivele și de rațiunea terorismului. Este mai important să spunem că „violența nu este o metodă eficace", decât să decidem dacă trebuie sau nu să-i condamnăm pe cei care apelează la ea. Terorismul nu este eficace. În ideea de eficacitate trebuie să includem așteptările nonviolente. Dacă există o speranță violentă, ea se regăsește în versurile lui Guillaume Apollinaire – „Speranța este violentă" – nu în politică. În martie 1980, cu trei săptămâni înainte de a se stinge, Sartre declara: „Trebuie să încerc să explic de ce lumea de astăzi, așa oribilă cum e ea, nu este decât un moment în îndelungata dezvoltare istorică, de ce speranța a fost întotdeauna una dintre forțele dominante ale revoluțiilor și insurecțiilor, și să demonstrez câtă speranță se regăsește încă și azi în concepția mea despre viitor."[5]

Trebuie să înțelegem că violența întoarce spatele speranței. E de dorit să preferăm speranța, o speranță a nonviolenței. Acesta este drumul pe care trebuie să ne deprindem a-l urma. Atât în tabăra oprimaților, cât și în cea a opresorilor, trebuie să ajungem la un compromis pentru a contribui la eradicarea oprimării; astfel ne vom putea elibera de violența teroristă. Iată de ce nu trebuie să acceptăm să se acumuleze prea multă ură.

Mesajul unui Mandela sau al unui Martin Luther King este cât se poate de pertinent într-o lume care a depășit faza confruntărilor ideologice și a totalitarismului dominator. Este un mesaj de speranță și încredere în capacitatea societății moderne de a surmonta conflictele printr-o înțelegere reciprocă și o perseverență vigilentă. Pentru a ajunge însă la un asemenea deziderat, este necesar să punem la temelie drepturile, a căror încălcare, indiferent cine o face, trebuie să ne stârnească indignarea. Încălcarea acestor drepturi este inacceptabilă.

Pentru o insurecţie paşnică

Am remarcat – și din acest punct de vedere nu sunt singur – reacția guvernului israelian la faptul că, în fiecare zi de vineri, cetățenii din Bil'id se îndreaptă, fără a azvârli cu pietre, fără a folosi forța, spre zidul împotriva existenței căruia protestează. Autoritățile israeliene au numit demersul „terorism nonviolent". Deloc rău... Trebuie să fii israelian ca să califici nonviolența ca fiind teroristă. Și trebuie mai cu seamă să fii stânjenit de eficacitatea cu care nonviolența atrage adeziunea, înțelegerea și susținerea tuturor celor care, la nivel mondial, se opun opresiunii.

Concepțiile productiviste, promovate de Occident, au antrenat lumea întreagă într-o criză din

care trebuie să ieșim printr-o ruptură totală cu goana după „mereu mai mult“, atât în plan financiar, cât și în domeniul științific și în cel tehnic. A venit vremea ca preocuparea pentru chestiunile de etică, dreptate și echilibru durabil să devină primordială. Altfel, ne vom confrunta cu riscuri dintre cele mai grave – riscuri care pot pune punct aventurii umane pe o planetă pe care viața omenească ar deveni imposibilă.

Este adevărat însă că, din 1948, au fost înregistrate progrese considerabile: decolonizarea, sfârșitul politicii de apartheid, destrămarea Uniunii Sovietice, căderea Zidului Berlinului. Pe de altă parte, primii zece ani ai secolului XXI au însemnat un regres. După părerea mea, această perioadă de regres se explică prin mandatul de președinte deținut în Statele Unite ale Americii de George W. Bush, prin evenimentele din 11 septembrie și consecințele lor dezastruoase, precum intervenția militară în Irak. Am trecut de asemenea printr-o criză economică, dar nu am inițiat o nouă politică de dezvoltare. În mod similar, summitul de la Copenhaga pe tema schimbărilor climatice nu a permis adoptarea unei politici

reale de protejare a planetei. Ne aflăm într-un moment critic, la o răspântie între ororile primului deceniu al noului secol și posibilitățile pe care ni le oferă deceniile următoare. Dar trebuie să sperăm, să nu ne pierdem niciodată speranța. Deceniul precedent, cel al anilor '90, a fost caracterizat de progrese substanțiale. ONU a izbutit să organizeze conferințe precum cea din 1992, de la Rio de Janeiro, cu privire la mediul înconjurător, ori cea din 1995, de la Beijing, pe tema femeilor; în septembrie 2000, la inițiativa secretarului general, Kofi Annan, cele 191 de state membre ale ONU au adoptat declarația privitoare la „cele opt obiective de dezvoltare în noul mileniu", prin care țările semnatare se angajează, în primul rând, să reducă la jumătate nivelul sărăciei în lume, până în anul 2015. Marele meu regret este acela că nici Obama și nici Uniunea Europeană nu au adus încă nicio contribuție la inițierea unei faze constructive, care să aibă la bază valorile fundamentale despre care aminteam anterior.

Cum să închei acest apel la indignare? Subliniind încă o dată că pe 8 martie 2004, cu ocazia celei de-a șaizecea aniversări a Programului adoptat

de Consiliul Național al Rezistenței, noi, veteranii mișcării de Rezistență și ai forțelor combatante ale Franței libere (1940–1945), am declarat că, în mod cert, „nazismul a fost înfrânt grație sacrificiului făcut de frații și surorile noastre din Rezistență și din Organizația Națiunilor Unite, în lupta împotriva barbariei fasciste. Dar această amenințare n-a dispărut cu desăvârșire încă, iar mânia noastră împotriva nedreptăților este și astăzi la fel de aprigă".[6]

Nu, această amenințare nu a dispărut în totalitate. De aceea chemăm și astăzi la „o veritabilă insurecție pașnică împotriva mijloacelor de comunicare în masă care ne propun ca viitor pentru tineretul nostru societatea de consum, disprețul la adresa celor slabi și a culturii, amnezia generalizată și concurența acerbă a tuturor împotriva tuturor".

Celor care vor trăi în secolul XXI, noi le spunem, cu afecțiune:

A CREA ÎNSEAMNĂ A REZISTA.
A REZISTA ÎNSEAMNĂ A CREA.

NOTE
ale editorului francez
de comun acord cu autorul

1 Fondat în clandestinitate pe 27 mai 1943 la Paris, de reprezentanții celor opt mari mișcări ale Rezistenței; ai celor două mari sindicate antebelice, CGT și CFTC (Confederația Generală a Muncii și Confederația Franceză a Muncitorilor Creștini); și ai celor șase principale partide politice ale celei de-a Treia Republici (printre care cel comunist și cel socialist), Consiliul Național al Rezistenței (CNR) și-a organizat prima reuniune pe data de 27 mai, sub președinția lui Jean Moulin, delegat al generalului de Gaulle, care a dorit să fondeze organismul pentru a lupta mai eficient împotriva

naziștilor și a-și consolida legitimitatea în rândul Aliaților. De Gaulle a cerut Consiliului să elaboreze un program de guvernare în vederea eliberării Franței. Programul a generat numeroase controverse între CNR și guvernul Franței libere, la Londra și în Alger, înainte de a fi adoptat, pe 15 martie 1944, de plenul CNR. Programul a fost înaintat în mod solemn de CNR generalului de Gaulle pe 25 august 1944, în clădirea Primăriei pariziene. Să remarcăm că ordonanța privind presa a fost promulgată chiar pe 26 august și că unul dintre principalii redactori ai programului a fost Roger Ginsburger, fiul unui rabin din Alsacia; sub pseudonimul Pierre Villon, el a devenit secretarul general al Frontului Național pentru Independența Franței, mișcare de rezistență creată de Partidul Comunist Francez în 1941, reprezentând această mișcare în sânul CNR și al biroului său permanent.

2 În conformitate cu o estimare sindicală, valoarea pensiei a scăzut de la 75–80% din venit la aproximativ 50%, ca ordin de mărime. Jean-Paul Domin, conferențiar la catedra de economie a

Universității din Reims Champagne-Ardennes, redactează în 2010, pentru Institutul European al Salariaților, o notă privind „asigurările suplimentare de sănătate“. În cadrul ei subliniază că accesul la o asigurare medicală suplimentară de calitate a devenit deja un privilegiu datorat poziției ocupate în cadrul companiei; că persoanele cele mai defavorizate renunță la îngrijiri medicale adecvate ca urmare a lipsei asigurărilor suplimentare și a sumelor mari datorate; că sursa problemei este faptul că salariul nu mai este baza drepturilor sociale - punctul central al ordonanțelor din 4 și 15 octombrie 1945. Acestea girau înființarea serviciului de asigurări sociale și plasau gestionarea sa sub dubla autoritate a statului și a angajaților. De la reformele Juppé, din 1995, stabilite prin ordonanțe guvernamentale, urmate de legea Douste Blazy (doctor în formare profesională) din 2004, sistemul de asigurări sociale este administrat în exclusivitate de stat. Spre exemplu, șeful statului este cel care-l numește, prin decret prezidențial, pe directorul Casei Naționale de Asigurări de Sănătate. În fruntea caselor departamentale de asigurări nu se mai află, ca imediat după

eliberare, sindicaliştii, ci autorităţile statului, în speţă prefecţii. Reprezentanţii angajaţilor nu mai deţin decât un rol consultativ.

3 Declaraţia Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată pe 10 decembrie 1948 la Paris, în cadrul Adunării Generale a Naţiunilor Unite, de 48 de state dintre cele 58 de membre. Opt s-au abţinut: Africa de Sud, din cauza politicii de apartheid pe care Declaraţia o condamna făţiş; Arabia Saudită, pe motivul egalităţii între bărbaţi şi femei; Uniunea Sovietică (Rusia, Ucraina şi Belarus), Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, care considerau că Declaraţia nu era suficient de explicită în privinţa drepturilor economice şi sociale şi a drepturilor minorităţilor; de asemenea, Rusia s-a opus propunerii australiene de a se înfiinţa o Curte Internaţională a Drepturilor Omului, care să aibă misiunea de a examina petiţiile adresate Organizaţiei Naţiunilor Unite; trebuie să amintim aici că articolul 8 al Declaraţiei prevedea pentru prima dată principiul recursului individual împotriva unui stat în caz de încălcare a drepturilor fundamentale; principiul a fost aplicat în Europa începând cu

1998, odată cu crearea unei Curți Europene a Drepturilor Omului cu caracter permanent, menită să garanteze dreptul de recurs celor peste 800 de milioane de europeni.

4 Sartre, J.-P., „Situația scriitorului în 1947“, în *Situations* II, Paris, Gallimard, 1948.

5 Sartre, J.-P., „Păstrând speranța...(III), în *Le Nouvel Observateur*, 24 martie 1980.

6 Semnatarii apelului din 8 martie 2004 sunt: Lucie Aubrac, Raymond Aubrac, Henri Bartoli, Daniel Cordier, Philippe Dechartre, Georges Guingouin, Stéphane Hessel, Maurice Kriegel-Valrimont, Lise London, Georges Séguy, Germaine Tillion, Jean-Pierre Vernant, Maurice Voutey. Apelul a stârnit un ecou puternic în rândul tinerei generații, la fel ca discursul improvizat de Stéphane Hessel pe 17 mai 2009 pe platoul Glières, în cursul reuniunii anuale „Cuvintele Rezistenței“, convocată la inițiativa asociației „Cetățenii Rezistenței de Ieri și de Astăzi“. Subliniind că laitmotivul Rezistenței a fost „indignarea“, Hessel declara:

„Găsiți-vă propriile voastre motive de indignare, alăturați-vă acestui amplu curent al istoriei!" Preluată de cineastul Gilles Perret pentru filmul său, *Walter, retour en résistance*, intervenția lui Hessel a constituit punctul de plecare al textului publicat în această carte. Puteți consulta pentru mai multe detalii site-ul asociației, la adresa www.citoyens-resistants.fr

Postfața editorului francez

Stéphane Hessel s-a născut la Berlin în 1917, fiu al unui scriitor și traducător evreu, Franz Hessel, și al unei pictorițe, melomane și scriitoare pe nume Helen Grund. Părinții lui s-au mutat la Paris în 1924, împreună cu cei doi copii ai lor, Ulrich și mezinul Stéphane. Grație mediului familial în care au crescut, ambii fii au frecventat avangarda pariziană, din rândurile căreia pot fi amintiți dadaistul Marcel Duchamp și sculptorul american Alexander Calder. Stéphane este admis la Școala normală superioară din rue d'Ulm în 1939, dar războiul îl silește să-și întrerupă studiile. Naturalizat francez din 1937, este recrutat în armată și cunoaște așa-numitul „război

de paie“*, după care mareșalul Pétain trădează suveranitatea Franței. În martie 1941, se alătură Franței libere, sub conducerea generalului de Gaulle, la Londra. Lucrează la Biroul de contraspionaj, informații și acțiune (BCRA). Într-o noapte de la sfârșitul lunii martie a anului 1944, pătrunde în mod clandestin în Franța, sub numele de cod „Greco“, având misiunea de a intra în contact cu diferitele rețele pariziene și de a găsi noi locuri propice transmisiunilor radio, pentru a comunica la Londra informațiile culese în vederea debarcării Aliaților. Pe 10 iulie 1944, este arestat de Gestapo la Paris, în urma unui denunț: „Nu-i acuzăm pe cei care au vorbit sub tortură“, scria el într-un jurnal de memorii, *Danse avec le siècle*, în 1997. După interogatoriile sub tortură - îndeosebi după cea în cada cu apă, Hessel își deconcertează torționarii vorbind germana, limba sa maternă - este trimis în lagărul de la Buchenwald, în Germania, pe 8 august

* Perioadă din al Doilea Război Mondial, între 3 septembrie 1939, când Franța și Marea Britanie au declarat război Germaniei, și 10 mai 1940, când Franța, Belgia, Luxemburg și Țările de Jos au fost invadate; în această perioadă, armatele aliate se mărgineau să aștepte ofensiva în tranșee, îndeosebi pe Linia Maginot (n. tr.).

1944, deci cu câteva zile înainte de eliberarea Parisului. Cu o zi înainte de execuția prin spânzurare, izbutește in extremis să facă schimb de identități cu un francez decedat de tifos în lagăr. Sub noul său nume, Michel Boitel, frezor de meserie, este transferat în lagărul de la Rottleberode, în apropierea uzinei în care erau fabricate trenurile de aterizare pentru bombardierele germane Junker 52; din fericire – norocul i-a surâs mereu – este repartizat la serviciul contabilitate. Evadează, dar este prins și mutat în lagărul de la Dora, unde erau fabricate rachetele V-1 și V-2, grație cărora germanii sperau încă să poată câștiga războiul. Trimis la batalionul disciplinar, evadează din nou, de această dată izbutind să scape neprins. Trupele aliate ajunseseră în apropiere de Dora. În sfârșit, revine la Paris, la soția lui, Vitia, și la cei trei copii ai lor, doi băieți și o fată.

„Trebuia ca viața care mi-a fost redată s-o dedic unui scop“, scria în memoriile sale acest vechi luptător al Franței libere. În 1946, după ce a reușit la concursul de angajare în Ministerul Afacerilor Externe, Stéphane Hessel devine diplomat. Primul său post îl trimite la Organizația Națiunilor Unite unde, în același an, Henri Laugier, secretar general adjunct al ONU și secretar

al Comisiei pentru drepturile omului, îi propune să devină secretarul său de cabinet. În această calitate, Stéphane Hessel face parte din comisia însărcinată cu elaborarea a ceea ce avea să devină Declarația Universală a Drepturilor Omului. Apreciem că, dintre cei doisprezece membri ai comisiei, șase au deținut un rol foarte important: Eleanor Roosevelt, văduva regretatului președinte american Roosevelt, decedat în 1945, feministă angajată și președinte al comisiei; doctorul Chang (din China lui Chiang Kai-shek, nu a lui Mao), vicepreședinte al comisiei, care a afirmat că Declarația nu ar trebui să fie rodul exclusiv al gândirii occidentale; Charles Habib Malik (Liban), raportor al comisiei, prezentat frecvent ca „forța motrice" a acesteia, împreună cu Eleanor Roosevelt; René Cassin (Franța), jurist și diplomat, președinte al comisiei consultative pentru drepturile omului de pe lângă Ministerul Afacerilor Externe – având o concepție exigentă și intervenționistă asupra drepturilor omului, lui i se datorează redactarea unor articole și atenuarea temerilor resimțite de unele state, inclusiv Franța, care considerau că Declarația le amenință suveranitatea colonială; John Peters Humphrey (Canada), avocat și diplomat, colaborator apropiat al lui Laugier, autorul primei versiuni

a Declarației, un document de 400 de pagini; și Stéphane Hessel (Franța), diplomat, șef de cabinet al lui Laugier și cel mai tânăr membru al comisiei. Este perceptibilă amprenta pe care Franța liberă a lăsat-o asupra comisiei. Declarația a fost adoptată pe 10 decembrie 1948, de Organizația Națiunilor Unite, la Palais de Chaillot din Paris. Ca urmare a afluxului de noi funcționari publici, mulți dintre ei năzuind la un post generos remunerat, „izolându-i astfel pe puținii aflați în căutarea idealului", după cum scria el însuși în memoriile sale, Hessel părăsește Organizația Națiunilor Unite. Ministerul Afacerilor Externe îl trimite ca reprezentant al Franței în cadrul unor instituții internaționale. Cu această ocazie, revine temporar la New York și la ONU. În timpul Războiului din Algeria, militează pentru independența acestei colonii franceze. În 1977, la sugestia secretarului general al președinției franceze, Claude Brossolette, fiul lui Pierre Brossolette, fost șef al BCRA, președintele Valéry Giscard d'Estaing îi propune să preia postul de ambasador pe lângă Organizația Națiunilor Unite de la Geneva. Hessel recunoaște că, dintre toți oamenii politici francezi, cel de care se simte cel mai aproape este Pierre Mendès France, pe care l-a cunoscut la

Londra în perioada Franței libere, reîntâlnindu-l apoi, în 1946, la sediul din New York al Organizației Națiunilor Unite, unde acesta reprezenta Franța în cadrul Consiliului Economic și Social. Consacrarea sa ca diplomat va fi desăvârșită odată cu „schimbarea în guvernarea franceză", după cum scria el însuși, „pe care a constituit-o venirea la Palatul Élysée a lui François Mitterrand", în 1981. „Evenimentul a transformat un diplomat cu o specializare îngustă, în cooperarea multilaterală, cu numai doi ani înainte de vârsta de pensionare, într-un ambasador al Franței." Hessel se înscrie apoi în Partidul Socialist. „Mă întreb de ce. Primul răspuns: șocul anului 1995. Nu mi-aș fi imaginat că francezii pot fi atât de imprudenți încât să-l aducă la președinție pe Jacques Chirac." Dispunând deja de un pașaport diplomatic, vizitează împreună cu noua sa soție, în 2008 și 2009, Fâșia Gaza, iar la întoarcere relatează despre viața dură a palestinienilor de acolo. „Întotdeauna m-am situat de partea disidenților", declara el la vremea respectivă.

Și tot el este cel care ne vorbește în această carte, la vârsta de 93 de ani.

S.C.

INDIGNAȚI-VĂ!

Francez născut în Germania, erou al Rezistenței, deportat la Buchenwald, condamnat la moarte prin spânzurare, membru al comisiei care a redactat Declarația Universală a Drepturilor Omului, ambasador al Franței la ONU, evreu propalestinian, Anti-Sarko, *Bătrânul Indignat* de 94 de ani continuă să uluiască și să-și contrarieze contemporanii.

„Trebuie să înțelegem că violența întoarce spatele speranței. E de dorit să preferăm speranța, o speranță a nonviolenței."

Stéphane Hessel, *Indignați-vă!*

„Prin definiție, guvernele nu au conștiință."

Albert Camus, *Mărturii* nr. 5, 1954

„Indignarea poate începe cu o încruntare a frunții, cu un pumn încleștat. Dar și cu privirea fermă că împreună ne putem schimba soarta, cu surâsul celui stăpân pe sine, care nu mai e dispus să i se disprețuiască viața.

Istoria rămâne în manuale, nu mai iese în stradă. [...] Uitându-ne la micul ecran, ne abandonăm confortului de a-i lăsa pe alții să se indigneze în locul nostru."

Valentin Nicolau

ISBN 978-606-579-198-5

indignati-va.ro

nemira.ro